

Peruspalvelut, oikeusturva ja luvat
Sosiaali- ja terveysyksikkö

Iäkkäiden ympärivuorokautisen palveluasumisen henkilöstömitoituksen on vastattava asiakkaiden palvelujen tarvetta

Länsi- ja Sisä-Suomen aluehallintovirasto ohjaa hyvinvointialueita ja Helsingin kaupunkia (joihin molempiin viitataan jäljempänä hyvinvointialue) sekä yksityisiä palveluntuottajia varmistamaan, että henkilöstömitoitustaan vastaa asiakkaiden palvelujen tarvetta kaikissa iäkkäiden ympärivuorokautisissa toimintayksiköissä.

Tämä kirje on lähetetty aluehallintovirastoista samansisältöisenä kaikille Suomen hyvinvointialueille. Länsi- ja Sisä-Suomen aluehallintovirasto pyytää oman alueensa hyvinvointialueita toimittamaan tämän ohjauskirjeen tiedoksi omille toimintayksiköilleen ja niille alueellaan sijaitseville yksityisille palveluntuottajille, joilta hyvinvointialue hankkii ympärivuorokautista palveluasumista.

Ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveyspalveluista annettua lakia (vanhuspalvelulaki) on muutettu 1.1.2025 alkaen siten, että ympärivuorokautisen palveluasumisen toimintayksikössä toteutuneen henkilöstömitoituksen on oltava vähintään 0,60 työntekijää asiakasta kohti. Vähimmäishenkilöstömitoitusta koskevan säännöksen muutoksella ei ole muutettu muita ympärivuorokautisen palveluasumisen sisällölle, laadulle tai turvallisuudelle asetettuja vaatimuksia.

Aluehallintovirasto korostaa, että henkilöstömitoitusta ei voi kategorisesti alentaa vanhuspalvelulain mukaiseen vähimmäishenkilöstömitoitukseen. Vanhuspalvelulaki edellyttää, että toimintayksikössä on oltava henkilöstö, jonka määrä, koulutus ja tehtävä rakenne vastaavat toimintayksikön palveluja saavien iäkkäiden henkilöiden määrää ja heidän toimintakykynsä edellyttämää palvelun tarvetta ja joka turvaa heille laadukkaat palvelut. Näin ollen toimintayksikön henkilöstömitoituksen on oltava vähimmäishenkilöstömitoitusta korkeampi, jos asiakkaiden palvelutarpeet sitä edellyttävät.

Asiakkaiden tarpeiden mukaista henkilöstömitoitusta sekä asianmukaista henkilöstörakennetta arvioitaessa on otettava huomioon, että iäkkäiden ympärivuorokautisen palveluasumisen asiakkaat ovat usein vähintään keskivaikeasti muistisairaita ja fyysisesti aiempaa huonokuntoisempia. Tämän vuoksi asiakkaiden hoidon ja huolenpidon sekä valvonnan tarve on jatkuvaa ja vaatii riittävän henkilöstömäärän lisäksi riittävää ammatillista osaamista. Henkilöstön mitoituksen ja osaamisen on vastattava yksikössä asuvien asiakkaiden yksilöllisiä palvelutarpeita siten, että palvelun laatu ja asianmukaisuus voidaan jatkuvasti varmistaa. Työnantajan on huolehdittava,

että toimintayksikössä on asiakkaiden tarpeisiin ja määrään nähden riittävä määrä sosiaali- ja terveydenhuollon ammattihenkilöitä kaikissa työvuoroissa. Työnantajan tehtävänä on myös arvioida, että kaikilla välittömään asiakastyöhön osallistuvilla ja henkilöstömitoitukseen laskettavilla työntekijöillä on työtehtäviinsä nähden riittävä osaaminen ja kielitaito.

Vähimmäismitoitusta korkeampaa henkilöstömitoitusta edellytetään esimerkiksi yksiköissä, joissa on haastavasti käyttäytyviä tai psykogieriatrisesti oireilevia asiakkaita, sekä yksiköissä, joissa tarjotaan lyhytaikaista hoitoa ja kuntoutusta. Myös pienissä yksiköissä henkilöstömitoituksen tarve voi olla vähimmäismitoitusta korkeampi sen vuoksi, että henkilöstöä pystytään turvaamaan riittävästi kaikkiin työvuoroihin ympäri vuorokauden.

Henkilöstömitoituksen alentaminen vähimmäismitoitukseen on mahdollista vain silloin, kun asiakkaiden hoidon ja huolenpidon tarpeet sen aidosti mahdollistavat. Henkilöstömitoituksen alentamisen mahdollisuutta arvioitaessa on otettava huomioon myös vanhuspalvelulain palvelujen laatua, johtamista ja palvelujen laadun seurantaan koskevat säännökset. Henkilöstön riittävyyttä arvioitaessa tulee huomioida myös toimintayksikön toimitilojen vaikutukset henkilöstötarpeeseen sekä asiakkaiden palvelutarvetta vastaavan henkilöstön riittävyys kaikkiin työvuoroihin.

Säännöllisiä sosiaalipalveluja saavalla iäkkäällä on oikeus saada hyvinvointialueelta nimetty omatyöntekijä. Omatyöntekijän tulee tarpeen mukaan neuvoa ja tukea iäkästä asiakastaan, seurata hänen palvelusuunnitelmansa toteutumista ja palveluntarpeidensa muutoksia sekä olla yhteydessä palvelun järjestäjään ja tuottajaan palvelujen saannin ja niiden laadun varmistamiseksi.

Hyvinvointialueen velvollisuutena on varmistaa henkilöstön riittävyys

Valvontaviranomaisten tietoon on tullut, että useat hyvinvointialueet ovat jo ryhtyneet toimiin ympärivuorokautisen palveluasumisen henkilöstömitoituksen alentamiseksi vähimmäismitoitukseen ilman, että asiakkaiden palvelujen tarvetta on tosiasiallisesti arvioitu. Sosiaali- ja terveysvaliokunnan mietinnössä (StVM 17/2024) 8.11.2024 on painotettu muun muassa sitä, että hyvinvointialueet eivät voi laatia ostopalvelusopimuksia siten, että hoidon hinnoittelu perustuu säännönmukaisesti vähimmäismitoitukseen. Valiokunta on myös korostanut, että hyvinvointialueiden on otettava vanhuspalvelulain henkilöstömitoitusta ja palvelun laatua koskevat säännökset huomioon tehdessään ympärivuorokautisen palveluasumiseen liittyviä hankintoja ja suunnitellessaan omaa palvelutuotantoaan.

Aluehallintovirasto korostaa, että hyvinvointialueella on velvollisuus jatkuvasti ohjata, valvoa ja omavalvonnallaan varmistaa, että iäkkäiden ympärivuorokautisten toimintayksiköiden henkilöstömitoitusta niin hyvinvointialueen omassa kuin sen järjestämisvastuulle kuuluvassa yksityisessäkin

palvelutuotannossa vastaa asiakkaiden palvelujen tarvetta. Valvonnan tulee olla jatkuvaa ja riittämättömään henkilöstömitoitukseen tulee puuttua viipymättä. Jos valvontatoiminnassa havaitaan, että mitoitus ei vastaa asiakkaiden palvelujen tarpeisiin eikä palveluja pystytä järjestämään asiakkaan oikeudet turvaavalla tavalla, on hyvinvointialueen (valvontaa suorittavilla työntekijöillä) velvollisuus edellyttää määräajassa toimenpiteitä henkilöstömitoituksen korjaamiseksi. Puutteet henkilöstömitoituksessa, edellytetyt toimenpiteet sekä niille annetut määräajat on syytä saattaa myös ikääntyneiden palvelujen lainmukaisesta järjestämisestä vastaavien viranhaltijoiden ja toimielinten tietoon mahdollisia toimenpiteitä varten. Tietoa tarvitaan myös vanhuspalvelulain edellyttämässä vuosittaisessa ikääntyneiden tarvitsemien sosiaalipalveluiden riittävyyden ja laadun arvioinnissa.

Aluehallintovirasto ohjaa hyvinvointialueita huomioimaan, että palvelunjärjestäjän on ilmoitettava välittömästi salassapitosäännösten estämättä valvontaviranomaiselle palveluntuottajan tai tämän alihankkijan toiminnassa ilmenneet asiakas- ja potilasturvallisuutta olennaisesti vaarantavat epäkohdat sekä asiakas- ja potilasturvallisuutta vakavasti vaarantaneet tapahtumat, vahingot tai vaaratilanteet sekä sellaiset puutteet, joita ei ole korjattu annetusta ohjauksesta huolimatta.

Palveluntuottajan ja henkilökunnan ilmoitusvelvollisuus

Aluehallintovirasto muistuttaa palveluntuottajia sosiaali- ja terveydenhuollon valvonnasta annetun lain (741/2023, valvontalaki) 29 §:n mukaisesta ilmoitusvelvollisuudesta, jonka piiriin kuuluvat myös henkilöstömitoitusta koskevat epäkohdat. Liian vähäinen henkilökunnan määrä voi olennaisesti vaarantaa asiakasturvallisuutta tai aiheuttaa vakavia vaaratilanteita ja vahinkoja. Ilmoitusvelvollisuus koskee sekä palveluntuottajaa että henkilökuntaa.

Palveluntuottajan on ilmoitettava välittömästi palvelunjärjestäjälle ja valvontaviranomaiselle palveluntuottajan omassa tai tämän alihankkijan toiminnassa ilmenneet asiakas- ja potilasturvallisuutta olennaisesti vaarantavat epäkohdat tai vakavat vaaratapahtumat, vahingot tai vaaratilanteet. Myös sellaiset puutteet, joita palveluntuottaja ei ole kyennyt tai ei kykene korjaamaan omavalvonnallisin toimin, on ilmoitettava välittömästi.

Henkilökunnan on ilmoitettava viipymättä tietoonsa tulleista epäkohdista tai lainvastaisesta toiminnasta palveluyksikön vastuuhenkilölle tai muulle toiminnan valvonnasta vastaavalle henkilölle. Henkilön, joka vastaanottaa edellä mainitun ilmoituksen, on puolestaan ilmoitettava asiasta palvelunjärjestäjälle tai palveluntuottajalle, jonka on viipymättä ryhdyttävä toimenpiteisiin epäkohdan korjaamiseksi. Jos epäkohtaa ei korjata viivytyksettä, voi ilmoituksen tehnyt henkilö ilmoittaa asiasta valvontaviranomaiselle. Ilmoituksen tehneeseen henkilöön ei saa kohdistaa kielteisiä vastatoimia tehdyn ilmoituksen seurauksena. Kiellettyä on myös estää tai yrittää estää

henkilöä tekemästä ilmoitusta. palveluntuottajan on tiedotettava henkilöstölleen ilmoitusvelvollisuudesta ja ilmoitusvelvollisuuden toteuttamista koskevat menettelyohjeet on sisällytettävä palveluyksikön omavalvontasuunnitelmaan.

Henkilöstömuutoksen ilmoittaminen Soteri-rekisteriin vuoden 2025 aikana

Henkilöstömitoitus voidaan alentaa 0,6 vähimmäismitoitukseen vain silloin, kun asiakkaiden hoidon ja huolenpidon tarpeet sen aidosti mahdollistavat. Yksityinen palveluntuottaja voi lakimuutokseen liittyvän voimaantulosäännöksen perusteella toteuttaa henkilöstömitoituksen alentamisen ilman rekisteröinnin muutosta koskevaa hakemusta ja päätöstä rekisteröinnin muutoksesta. Muutos voidaan toteuttaa 1.1.2025 alkaen jo ennen tietojen päivitystä Soteri-rekisteriin. Henkilöstömitoituksen muuttaminen sekä rekisteritietojen päivitys koskee vain kyseessä olevaa vanhuspalvelulain muutosta. Jos palveluntuottaja muuttaa henkilöstömitoituksen lainmukaiseen vähimmäishenkilöstömitoitukseen 0,6 työntekijää asiakasta kohti, on palveluntuottajan päivitettävä muutos Soteri-rekisteriin viimeistään 31.12.2025.

Soteri-rekisterin sähköiseen asiointiin on suunnitteilla toiminnallisuus, jolla henkilöstömitoituksen alentamista koskeva muutos voidaan päivittää palveluyksikön rekisteritietoihin. Toiminnallisuus on tarkoitus ottaa käyttöön kevään 2025 aikana. Valvira tiedottaa, kun uusi toiminnallisuus on otettu käyttöön ja ohjeistaa toiminnallisuuden käytössä.

Jos mitoituksen alentamista koskeva muutos tehdään tai tiedot päivitetään 31.12.2025 jälkeen, on kyse olennaisesta muutoksesta, jonka voi toteuttaa vasta rekisteröinnin muutosta koskevan päätöksen jälkeen.

Sovelletut säädökset

Laki sosiaali- ja terveydenhuollon valvonnasta (741/2023) 23–25 §:t, 27 §, 29–30 §:t sekä 34 §:n 2 momentti

Laki ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveystalvuluista (980/2012) 6 § ja 13–21 §:t

Laki asiakkaan asemasta ja oikeuksista (812/2000) 4 § ja 8 §

Perustuslaki (731/1999) 19 § 3 mom. ja 22 §

Sosiaalihuoltolaki (1301/2014) 42 §

Sosiaali- ja terveystalvukön päällikkö

Niina Siirilä

Lisätietojen antajat

Lapin aluehallintovirasto sosiaalihuollon ylitarkastaja
Merja Isoaho p. 0295 017 047
Pohjois-Suomen aluehallintovirasto sosiaalihuollon ylitarkastaja
Päivi Räinen p. 0295 017 024
Länsi- ja Sisä-Suomen aluehallintovirasto ylitarkastaja
Jaana Aarnio p. 0295 018 576
Lounais-Suomen aluehallintovirasto sosiaalihuollon johtava ylitarkastaja
Nina Siro-Södergård p. 0295 018 114
Itä-Suomen aluehallintovirasto ylitarkastaja
Kirsi Laitinen p. 0295 016 821
Etelä-Suomen aluehallintovirasto sosiaalihuollon ylitarkastaja
Päivi Vainio p. 0295 016 091

Aluehallintovirastojen sähköpostiosoitteet ovat muotoa etunimi.sukunimi@avi.fi

Jakelu Etelä-Karjalan hyvinvointialue
Etelä-Pohjanmaan hyvinvointialue
Etelä-Savon hyvinvointialue
Helsingin kaupunki
Itä-Uudenmaan hyvinvointialue
Kainuun hyvinvointialue
Kanta-Hämeen hyvinvointialue
Keski-Pohjanmaan hyvinvointialue
Keski-Suomen hyvinvointialue
Keski-Uudenmaan hyvinvointialue
Kymenlaakson hyvinvointialue
Lapin hyvinvointialue
Länsi-Uudenmaan hyvinvointialue
Pirkanmaan hyvinvointialue
Pohjanmaan hyvinvointialue
Pohjois-Karjalan hyvinvointialue
Pohjois-Pohjanmaan hyvinvointialue
Pohjois-Savon hyvinvointialue
Päijät-Hämeen hyvinvointialue
Satakunnan hyvinvointialue
Vantaan ja Keravan hyvinvointialue
Varsinais-Suomen hyvinvointialue
Sosiaali- ja terveysministeriö, Sosiaali- ja terveydenhuollon ohjausosasto ja
Sosiaali- ja terveydenhuollon asiakkaat ja palvelut -osasto

Länsi- ja Sisä-Suomen aluehallintovirasto
Postiosoite: PL 1, 13035 AVI
Puhelinvaihtelu: 0295 016 000
kirjaamo.lansi@avi.fi | www.avi.fi

Tämä asiakirja LSSAVI/24927/2024 on hyväksytty sähköisesti / Detta dokument LSSAVI/24927/2024 har godkänts elektroniskt

Hyväksyjä Siirilä Niina 09.01.2025 11:17